

Kan ord bota?

I det gamla svenska bondesamhället var folkliga böner som lästes vid sjukdom en del av den traditionella läkekonsten. Kulturhistorikern Ritwa Herjulfsdotter har i sin avhandling intresserat sig för dessa formler, som huvudsakligen lästes för att bota sjukdom. Särskilt har hon undersökt formler som innehåller ormen och jungfru Maria.

Formlerna bestod av symbolfyllda ord, uttryck och gestalter som uppfattats ha en kraft att förändra ett tillstånd. Avhandlingsförfattaren rör sig här inom gränslandet mellan etnomedicin och folklig fromhet. Formlerna är ett stort, mångfacetterat och utforskat fält. Senast någon intresserade sig för detta fascinerande material var på 1920-talet. Då sökte man svar på ålder, ursprung och spridningsvägar. Många av formlerna uppfattades av den tidens forskare som svårtydda och utan mening.

– Men min åsikt är att formlerna har en mening och ägde betydelse för dem som läste dem, säger Ritwa Herjulfsdotter.

Ur det stora materialet har avhandlingsförfattaren valt ut en kategori formler, nämligen ormformler som innehåller gestalten jungfru Maria. Genom intensiv sökning i arkiv och publicerade formelsamlingar har hon funnit över 500. Av dem utgör närmare hälften texter som hon valt att kalla ”Maria-ormformler”.

Resultatet av undersökningen har gett en rad spännande resultat. Texterna förenar kvinnlig hushållsterminologi med kosmologi. De består av ord för textila tekniker, ord hämtade ur psalmboken och Bibeln, graviditetsuttryck och ord med sexuella betydelser. Den jungfru Maria som uppträder i de undersökta formlerna, är en annorlunda Maria än Bibelns. Hon slår ormen med sina nycklar eller binder ormen med bandet hon spann en långfredagsnatt. Hon förlustar sig i den gröna lunden eller plockar rosor. Innehållets innebörder pekar på möjligheten att de tidigare ”obegripliga” Maria-ormformlerna inte alltid har lästs mot huggormens bett.

Uttrycket ”ormstungen” har exempelvis använts som ett graviditetsuttryck. I ormformlerna binder Maria eller formelns ”jag” ormen. Att ”binda ormen” kan tolkas på flera sätt. Det finns uppgifter som talar för att man föreställt sig kunna åstadkomma infertilitet och impotens genom att symboliskt binda manslemmen. Kanske speglar den stora mängden texter där jungfru Maria binder ormen en sådan föreställning?

Analysen av formlerna återkallar glimtar av ett förflutet som vi inte längre har tillgång till. Men dessa glimtar speglar ändå något av bondesamhällets symbolfyllda tillvaro, där ett annat tänkande rådde än i vår tid. Fortfarande lever liknande föreställningar kring hälsa, sjukdom och reproduktion runt om i vår värld. Avhandlingen *Jungfru Maria möter ormen* lyfter dessutom fram ett stycke kulturhistoria kring vanliga kvinnors liv, villkor och uttryck för folklig fromhet som vi annars skulle veta mycket litet om.

Avhandlingens titel: **Jungfru Maria möter ormen – om formlers tolkningar.**

Disputationen äger rum lördagen den 13 december 2008 kl. 13.00

Plats: Lilla hörsalen, Humanisten, Renströmsgatan 6

Opponent: Professor Arne Bugge Amundsen, Oslo

Avhandlingen kostar 100 kr och kan beställas från avhandlingsförfattaren.
För ytterligare information kontakta Ritwa Herjufsdotter,
mobiltel. 0762-11 40 31, e-post: ritwa@herjufsdotter.se
Hemsida: www.herjufsdotter.se